

INOVATIVNOST U RAZVOJU AGROEKOLOŠKIH MERA I FINANSIJSKIH INSTRUMENTATA RURALNOG RAZVOJA

Jelena Vapa Tankosić¹

Sažetak

Poljoprivreda je sektor koji je podržan gotovo isključivo na nivou Evropske unije, za razliku od većine drugih sektora koji su regulisani nacionalnim politikama. Jasno je da se ovako značajna delatnost mora pažljivo regulisati, pogotovo što je u pitanju proizvodnja hrane za sopstveno stanovništvo, gde samodovoljnost i oslobađanje zavisnosti od uvoza predstavljaju veoma važnu strategijsku prednost u ekonomiji. Proizvodnji hrane svaka država pristupa sa velikom ozbiljnošću, ali retke su nadnacionalne, zajedničke politike a pogotovo modeli finansiranja kao što je to slučaj sa finansiranjem agrara u Evropskoj uniji. Od velikog značaja je imati javnu politiku sektora koji je nadležan za obezbeđivanje bezbednosti hrane i koji ima ključnu ulogu u korišćenju prirodnih resursa i ekonomskom razvoju ruralnih područja. Strategijski ciljevi koje sve zemlje dele u ovoj oblasti se ne mogu postići bez pružanja finansijske podrške poljoprivredi i ruralnim sredinama. Ove inovativne podsticajne mere i finansijski instrumenti obuhvataju podsticaje za modernizaciju poljoprivrednih gazdinstava, razvijanje konkurentnosti, sektorsku integraciju, inovacije, tržišnu orijentaciju i podsticanje preduzetništva u cilju podsticanja dugoročnog održivog razvoja i unapređenja konkurentskih potencijala poljoprivredno-prehrambenog sektora.

Ključne reči: *Zajednička poljoprivredna politika, agro-ekološke mere, finansijski instrumenti, ruralni razvoj, inovacije, znanje.*

Uvod

Proizvodnji hrane svaka država pristupa sa velikom ozbiljnošću, ali retke su nadnacionalne, zajedničke politike, pogotovo modeli finansiranja kao što je to slučaj sa finansiranjem agrara u Evropskoj uniji (EU). Preduzete su mere na evropskom nivou kako bi se obezbedili fer uslovi sa zajedničkim

¹ Univerzitet Privredna akademija, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Cvećarska br. 2, Novi Sad, e-mail: jvapa@fimek.edu.rs

ciljevima, principima i pravilima. Zajednička politika EU, dovodi do boljeg korišćenja budžetskih sredstava nego u slučaju zajedničkog postojanja nacionalnih politika.

Iako visoko industrijalizovana, unutar EU postoje značajne ruralne oblasti, u kojima živi 56% stanovništva Unije. Ova činjenica predstavlja značajan motiv za veliko angažovanje EU na razvoju ruralnih oblasti, što predstavlja više od stimulisanja i pospešivanja poljoprivredne proizvodnje. Zajednička poljoprivredna politika EU (ZPP) ima za cilj da doprinese ekonomskoj i socijalnoj koheziji, odnosno uravnoteženom razvoju država članica, u oblastima koje mogu biti posebno pogođene funkcionisanjem jedinstvenog tržišta. Zasnovana je na Uredbi Saveta ministara 1257/99 koja ima prvenstveni zadatak da podrži ruralne mere razvoja i proces modernizacije poljoprivredne proizvodnje.

Osnovni i najvažniji cilj jedinstvene ruralne politike EU je da obezbedi podršku procesu modernizacije poljoprivrednih proizvodnih struktura kako bi se proizvodilo više i ekonomičnije, ali i poboljšao životni standard seoskog stanovništva, uz veliku brigu za očuvanje životne sredine. Održavanje kvaliteta života seoskih zajednica se traži kroz unapređivanje njihove diversifikacije, kako bi mogle da se preorijentišu sa tradicionalne proizvodnje (usevi, stočarstvo) i na nove aktivnosti (uzgajanje lekovitog bilja, voća i povrća, vinogradarstvo, proizvodnja alternativnih goriva – bio dizela, prirodnog gasa i sl.). Ove mere su zamišljene da stvore uslove za alternativne izvore prihoda i zapošljavanja za poljoprivredne proizvođače i njihove porodice, a istovremeno da ostvaruju koristi i za širu zajednicu.

Posebna pažnja se poklanja modernizaciji poljoprivrednih domaćinstava i obradi zemljišta, marketingu kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda, kao i povećanju njihove konkurentnosti na eksternom tržištu. Pored toga, mere podrške se usmeravaju i na ojačavanje položaja mladih u poljoprivrednoj proizvodnji, paralelno sa stvaranjem uslova za raniji odlazak u penziju za poljoprivrednike. Šumarstvo je takođe prihvaćeno kao jedan od važnih elemenata sveobuhvatnog ruralnog razvoja, te zajednička poljoprivredna i politika ruralnog razvoja daju podršku ovoj oblasti, a posebno u sferi zaštite životne sredine.

Tabela 1. Ukupna izdvajanja iz ZPP po zemljama EU u 2017. godini

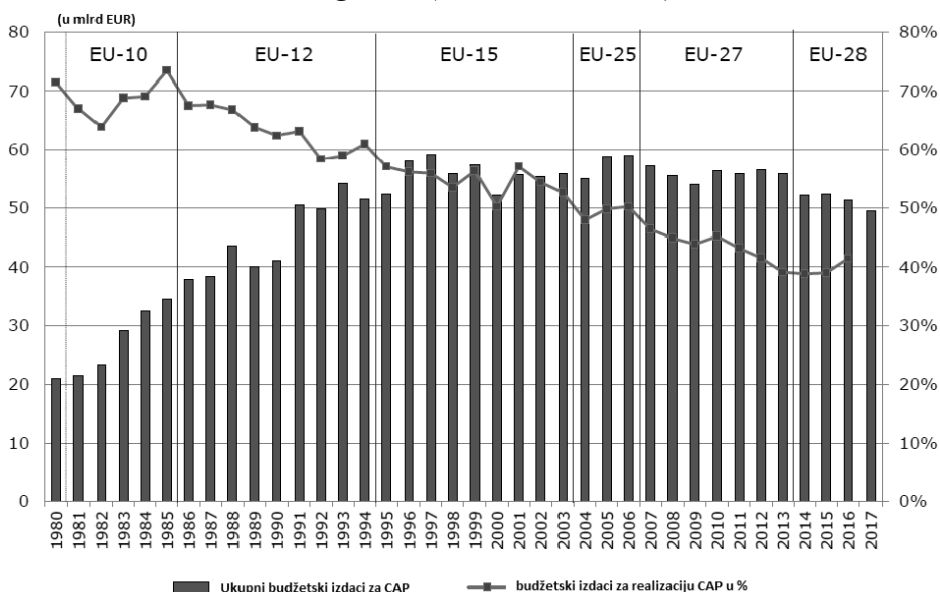
Zemlje EU	Direktna plaćanja	Mere uređenja tržišta	Ruralni razvoj	Ukupno
Belgija	508.564	80.801	97.175	686.540
Bugarska	774.080	37.500	340.410	1.151.991
Češka	837.551	27.728	344.509	1.209.788
Danska	844.288	21.195	144.868	1.010.351
Nemačka	4.846.569	201.534	1.404.073	6.452.176
Estonija	113.912	10.360	122.865	247.137
Irska	1.208.265	22.897	313.007	1.544.170
Grčka	2.021.458	65.786	703.471	2.790.715
Španija	5.063.903	555.848	1.185.553	6.805.304
Francuska	7.365.412	640.058	1.665.778	9.671.247
Hrvatska	198.895	10.384	282.343	491.621
Italija	3.794.981	649.301	1.493.380	5.937.663
Kipar	49.742	7.265	18.895	75.902
Latvija	203.771	14.496	155.139	373.407
Litvanija	437.174	8.006	230.452	675.632
Luksemburg	33.311	1.200	14.366	48.878
Mađarska	1.257.586	54.857	488.621	1.801.064
Malta	5.043	490	13.915	19.448
Holandija	734.734	87.112	118.357	940.203
Austrija	692.626	29.166	562.468	1.284.260
Poljska	3.354.843	118.943	1.192.025	4.665.812
Portugal	654.897	114.208	579.806	1.348.910
Rumunija	1.690.659	42.904	1.186.544	2.920.107
Slovenija	135.771	8.581	119.684	264.036
Slovačka	432.057	11.737	215.357	659.151
Finska	523.378	14.410	340.009	877.797
Švedska	685.731	21.409	249.386	956.526
Velika Britanija	3.081.954	90.435	754.570	3.926.959
EU28	41.551.156	3.001.112	14.337.027	58.889.295

Izvor: Generalni direktorat Evropske komisije za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG Agri)

Kao što se vidi iz *Tabele 1.* najveći primalac sredstava iz ZPP je Francuska (16.4% od ukupnih izdvajanja tokom 2017. godine), sa Španijom, Nemačkom, Italijom, Poljskom i Velikom Britanijom koje takođe primaju značajna sredstva (za ovih šest zemalja izdvaja se dve trećine sredstava od ukupnih izdvajanja iz ZPP).

Karakteristično za zajedničku politiku EU u ovoj oblasti je to da se teži kompromisu između snažne centralizacije i jedinstvene politike uz istovremeno potpuno uvažavanje potreba lokalne zajednice i istorijskog nasleđa (Stojsavljević, Vapa-Tankosić, 2013). Reformisanjem ZPP sve više se smanjuju direktna izdvajanja za poljoprivredu, a povećava procenat koji u budžetu Unije zauzimaju izdvajanja za ruralni razvoj. Postoje precizni uslovi pod kojima se za ruralni razvoj može odobriti finansijska pomoć. Radi se o merama kao što su: investicije u poljoprivredna gazdinstva, podrška mladim poljoprivrednim proizvođačima, profesionalna obuka, rano penzionisanje, podrška manje razvijenim oblastima, unapređenje i marketing poljoprivrednih proizvoda, očuvanje životne sredine, pošumljavanje i drugo.

Grafikon 1. Prikaz ukupnih izdvajanja iz budžeta EU namenjenog ZPP u EU-28 od 1980. do 2017. godine (u mlrd EUR i u %)

Izvor: Evropska komisija. Generalni direktorat za poljoprivredu i ruralni razvoj (Finansijski izveštaj). DG BUDG-2008 Finansijski izveštaj EU za budžet za period 1980-1999. DG BUDG-2015 Fin. izveštaj EU za budžet iz 2000. godine

Grafikon 1. prikazuje budžetske izdatke za ZPP tokom godina kao sastavni deo budžeta EU. Kao što se vidi na Grafikonu 1. udeo budžetskih izdataka za ZPP se u poslednjih 25 godina u velikoj meri smanjio – sa 73% u 1985. godine na 41% u 2016. godini. Ovaj opadajući trend se može objasniti mnogobrojnim reformama uz povećanje učešća drugih politika EU u budžetu.

Reforma Zajedničke poljoprivredne politike EU za period od 2014–2020. godine

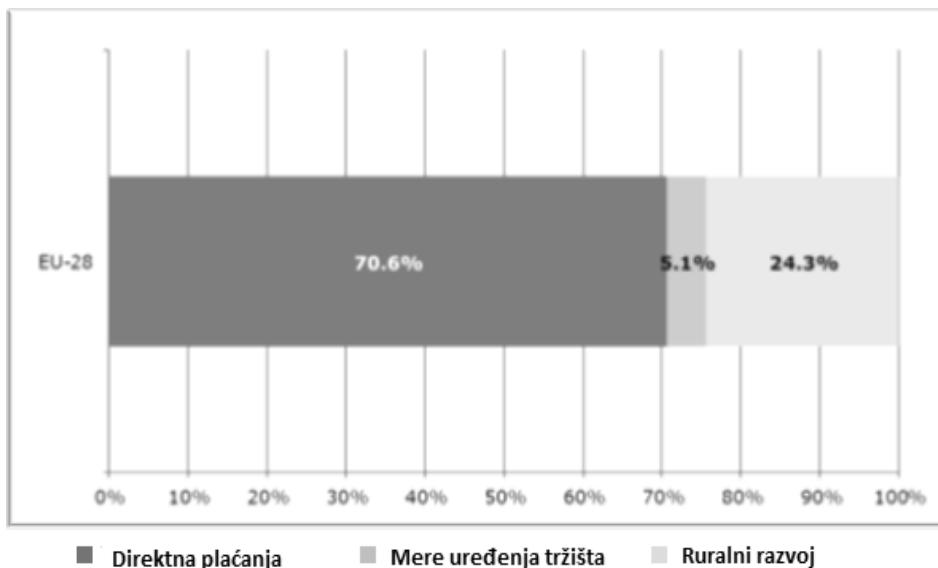
Reforma ZPP u novom programskom periodu (2014–2020) započeta je 2011. godine. Proces reforme bio je utemeljen sledećim strategijskim ciljevima: 1) očuvanje održive proizvodnje hrane u celoj EU kako bi se zagarantovala dugoročna bezbednost hrane za evropske građane i doprinos rastućoj svetskoj potražnji za hranom pošto se prema prognozama FAO očekuje povećanje potražnje za hranom čak 70% do 2050. godine; 2) podrška poljoprivrednim zajednicama koje pružaju kvalitet, vrednost i raznovrsnost hrane; 3) podsticanje uravnoteženog razvoja svih ruralnih područja EU u kojima je poljoprivreda važna privredna aktivnost koja kreira nova radna mesta sa višestrukim ekonomskim, socijalnim, ekološkim i teritorijalnim koristima (Evropska Komisija, 2010). Zakonski okvir reforme ZPP u novom programskom periodu (2014–2020) usvojen 2013. godine obuhvata: Uredbu (EU) br. 1306/2013; Uredbu (EU) br. 1307/2013; Uredbu (EU) br. 1308/2013 i Uredbu (EU) br. 1305/2013.

Okosnicu ZPP čini podela na dva stuba. Prvi stub ZPP obuhvata direktna plaćanja i mere uređenja tržišta. Finansira se putem Evropskog fonda za garancije u poljoprivredi (EAG). Mere drugog stuba finansiraju se iz sredstava Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EAFRD). U okviru prvog stuba rashodi za direktna plaćanja predstavljali su oko 70% ukupnih planiranih ZPP rashoda u periodu od 2007. do 2013. godine. Politika prvog stuba deli se u dve velike grupe: direktna plaćanja i mere uređenja tržišta. Za članice EU obavezna je primena programa osnovnog plaćanja, agro-ekoloških plaćanja („greening”) i plaćanje za mlade poljoprivrednike. Ostale mere u okviru direktnih plaćanja su dobrovoljne (izborne). Osnovna šema plaćanja podleže unutrašnjoj konvergenciji, što je jedan od ključnih elemenata reforme jer će se budžeti za direktna plaćanja postepeno prilagođavani. Na taj način se smanjuje razlika između zemalja članica u prosečnom plaćanju po hektaru.

U ovom razdoblju rashodi za sprovođenje mehanizama uređenja tržišta činili su oko 10% ukupnih ZPP rashoda. Najznačajniji mehanizmi uređenja tržišta u oblasti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda obuhvatali su podršku u sektoru vina, voća i povrća, izvozne subvencije kao i intervencijski otkup i skladištenje. Proizvodna ograničenja za mleko, šećer, vinograde, zajednička carinska tarifa, tržišni standardi čine takođe značajne mehanizme regulisanja tržišta. EAFRD sprovodi svoje aktivnosti u državama članicama putem programa ruralnog razvoja. Države članica

mogu prijaviti jedinstveni program za čitavu teritoriju ili niz regionalnih programa. Rashodi za mere čine oko 20% ukupnih planiranih ZPP rashoda u periodu od 2007. do 2013. godine, a finansiraju se sredstvima EAFRD (Jurišić, 2014, str. 215–216).

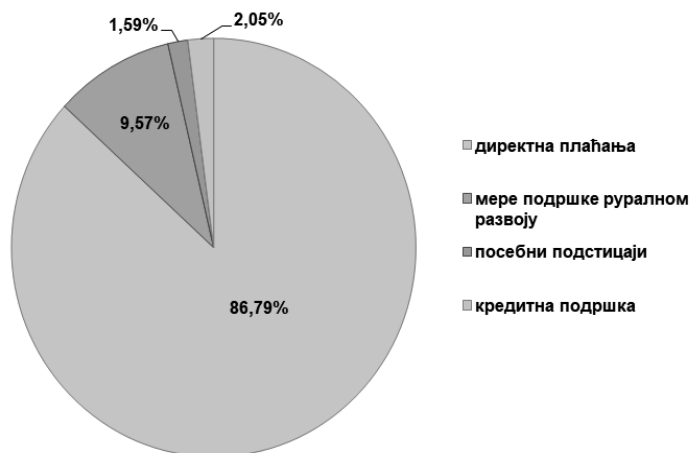
Grafikon 2. Procentualna izdvajanja iz budžeta EU namenjenog ZPP u EU-28 u 2017. godini

Izvor: Generalni direktorat Evropske komisije za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG Agri)

Što se tiče Republike Srbije u budžetskim izdvajanjima za poljoprivredu najveći udeo zauzimaju direktna izdvajanja (87%). U 2017. godini je primetno je povećanje izdvajanja za podsticaje merama ruralnog razvoja. U 2017. godini beleži se značajno povećanje učešća ove vrste podsticaja u ukupnim sredstvima, a prosečno petogodišnje učešće iznosi skoro 9,6%. Malo učešće u budžetskim izdvajanjima imaju posebni podsticaji (u proseku 1,6%), dok je samo 2% ukupno opredeljenih sredstava za podsticaje bilo namenjeno kreditnoj podršci.

Grafikon 3. Prosečno učešće pojedinih vrsta podsticaja u ukupnim podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju u periodu 2013–2017.

Izvor: Nacionalni program za poljoprivredu za period 2018–2020. godine

Inovativnost u razvoju agroekoloških mera i finansijskih instrumenata ruralnog razvoja

Reforma ZPP u novom programskom periodu će u prvi stub uvesti dodatne agro-ekološke mere, kao i mere unutrašnje konvergencije, odnosno ujednačavanja visine direktnih plaćanja po hektaru između država članica i unutar država članica na nacionalnom ili regionalnom nivou. Drugi stub će se fokusirati na konkurentnost i inovacije, klimatske promene i zaštitu životne sredine. Reformom ZPP u novom programskom periodu (2014–2020) prvi stub će biti unapređen novim elementima: „uvođenjem agro-ekoloških kriterijuma u oblast direktnih plaćanja (agro-ekološka plaćanja ili „greening”), redistribucijom budžetskih sredstava između korisnika na nivou zemlje članice, kao i između zemalja članica i regiona, uvođenjem u fokus mladih poljoprivrednika, redefinisanjem pojma „aktivnog farmera”, ukidanjem proizvodnih kvota, promenama mehanizma i uloge tržišnih intervencija, podrškom organizacijama poljoprivrednika, inovacijama i investicijama i drugo” (Vlada Republike Srbije, 2017, str. 14).

Novina ove reforme je da države članice EU moraju godišnje izdvojiti 30% sredstava u okviru nacionalnog budžeta za direktna plaćanja za poljoprivrednike koji se pridržavaju poljoprivrednih praksi korisnih za klimu i zaštitu životne sredine (agro-ekološka plaćanja) po prihvatljivom

hektaru poljoprivredne površine. Poljoprivrednici moraju da se pridržavaju propisanih zahteva za dobijanje agro-ekoloških plaćanja, a neispunjenje zahteva kažnjava se smanjenjem plaćanja i kaznama (Vapa-Tankosić, Lekić, 2018).

U prethodnom ciklusu sprovođenja mera ZPP (2007–2013) specifičan mehanizam za podršku isključivo organskoj poljoprivredi nije bio predviđen, te je ona podržavana pretežno preko mere „agro-ekološka plaćanja“, koja su činila gotovo petinu davanja u sklopu politike ruralnog razvoja (Stojsavljević, Ivaniš, Vapa-Tankosić, 2017). U ovom ciklusu. oblasti pod organskom proizvodnjom smatraju se oblastima koje su ispunile agro-ekološke kriterijume u oblast direktnih plaćanja bez potrebe ispunjavanja dodatnih zahteva. Sredstva za ove mere dodeljuju se u obliku godišnjeg plaćanja po prihvatljivom hektaru kao procenat ukupne vrednosti prava koje poljoprivrednik aktivira za svaku godinu. Svako gazdinstvo dobija dodatno plaćanje po hektaru za sprovođenje određenih poljoprivrednih praksi za očuvanje klimatskih i ekoloških faktora.

Nova poljoprivredna politika EU posebno ističe „male poljoprivredne proizvođače” i pruža veću slobodu kreiranja mera ruralnog razvoja. Ove mere ruralnog razvoja su usklađene sa merama prvog stuba u cilju kreiranja sinergije. Uredbom (EU) br. 1305/2013 Evropskog parlamenta i Saveta od 17. decembra 2013. godine o podršci ruralnom razvoju iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj poseban akcenat se stavlja na: mere promovisanja prenosa znanja i inovacija u poljoprivredi i šumarstvu: razvijanje baze znanja u ruralnim područjima, podsticanje veza između poljoprivrede, šumarstva i istraživanja; povećanje održivosti i konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede, promovisanje inovativnih poljoprivrednih tehnologija i podršku održivom upravljanju šumama; promovisanje organizacije lanca proizvodnje hrane, dobrobiti životinja i upravljanje rizikom u poljoprivredi; obnavljanje, očuvanje i unapređenje poljoprivrednih i šumskih ekosistema (biodiverzitet, voda i tlo); promovisanje efikasnog korišćenja resursa (voda i energija) itd.

Preduzetnička inicijativa, inovativnost i motivacija poljoprivrednih subjekata se mogu pospešiti putem mera prenošenja znanja i informisanja, razvoja savetodavnih službi, službi za upravljanje poljoprivrednim gazdinstvom i pomoći poljoprivrednim gazdinstvima, programima kvaliteta za poljoprivredne proizvode i hranu, uspostavljanjem grupacija i organizacija proizvođača, pospešivanjem organske proizvodnje i ostalih oblika saradnje, što je prikazano u Tabeli 2. Dobijanje podsticaja iz ovih mera je

uslovljeno poštovanjem standarda i pravila dobre poljoprivredne prakse i zaštite životne sredine.

Tabela 2. Pregled pojedinih mera ruralnog razvoja usmerenih na razvijanje konkurentnosti, prenos znanja, udruživanje i saradnju. inovacije i razvoj preduzetništva u EU

Predmet	Opis mere	Maksimalan iznos u evrima ili procentima
Prenošenje znanja i aktivnosti informisanja	<ul style="list-style-type: none"> - Strukovno osposobljavanje i sticanje veština, kursevi, radionice i podučavanje - Kratke razmene lica iz poljoprivrednog, prehrambenog ili šumarskog sektora, itd. 	<p>Nadoknada troškova organizacije i izvršenja prenosa znanja ili informativnih aktivnosti. Troškovi putovanja, smeštaja i dnevnica. Stopa podrške se kreće od 50% do 100% u različitim programima ruralnog razvoja. Austrija, region FR-jug Pireneja i Grčka regresiraju 100% prihvatljivih troškova. U DE-Baden-Virtemberg, od 80 do 100% za one aktivnosti koje se bave pitanjima zaštite životne sredine ili klimatskih promena, i 50% za druge aktivnosti (European Network for Rural Development, 2015).</p>
Savetodavne službe, službe za upravljanje poljoprivrednim gazdinstvom i pomoć poljoprivrednim gazdinstvima	<ul style="list-style-type: none"> (a) Pomoć poljoprivrednicima, mladim poljoprivrednicima (b) Podsticanje osnivanja službi za upravljanje i pomoć poljoprivrednim gazdinstvima i savetodavnih službi (c) Podsticanje osposobljavanja savetnika 	<ul style="list-style-type: none"> - 1.500 evra po savetu - 200.000 evra svake tri godine za osposobljavanje savetnika

Predmet	Opis mere	Maksimalan iznos u evrima ili procentima
Programi kvaliteta za poljoprivredne proizvode i hranu	Poljoprivrednici i grupe poljoprivrednika koji prvi put učestvuju u: programima kvaliteta, uključujući programe sertifikacije poljoprivrednih gazdinstava, za poljoprivredne proizvode, pamuk ili prehrambene proizvode	Aktivnosti informiranja i promocije – 70% prihvatljivog troška i aktivnosti Programi kvaliteta ili poljoprivredni i prehrambeni proizvodi – 3.000 evra po gazdinstvu godišnje u maksimalnom trajanju od pet godina
Razvoj poljoprivrednih gazdinstava i poslovanja	(a) Početnu pomoć za pokretanje poslovanja za (mlade poljoprivrednike; nepoljoprivredne delatnosti u ruralnom području, razvoj malih poljoprivrednih gazdinstava) (b) Ulaganja u stvaranje i razvoj nepoljoprivrednih delatnosti (c) Godišnja plaćanja ili jednokratna plaćanja za male poljoprivrednike	- 70.000 evra po mladom poljoprivredniku i korisniku* - 15 000 evra po malom poljoprivrednom gazdinstvu* *u skladu sa ispunjenjem uslova iz člana 19
Organska proizvodnja	Po ha polj. površine, poljoprivrednicima ili grupacijama poljoprivrednika koji dobrovoljno pristanu na prelaz na prakse i metode organske proizvodnje ili koji nastavljaju bavljenje istom	- 600 evra po ha godišnje za jednogodišnje useve - 900 evra po ha za specijalizovane višegodišnje useve - 450 po ha godišnje za ostala korištenja zemljišta

Predmet	Opis mere	Maksimalan iznos u evrima ili procentima
Uspostavljanje grupacija i organizacija proizvođača	Proizvođači u poljoprivrednom i šumarskom sektoru za potrebe prilagođavanje zahtevima tržišta, zajedničkog plasiranja robe, stvaranja zajedničkih pravila o proizvodnji, veština plasiranja na tržište kao i organizacija i olakšavanje procesa inovacija	<ul style="list-style-type: none"> - 10 % kao procenat proizvodnje plasirane na tržište tokom prvih pet godina - 100.000 evra max godišnji iznos
Saradnja	Različiti oblici saradnje u poljoprivrednom i šumarskom sektoru. lancu snabdevanja. uključujući grupacije proizvođača, zadruge i međusektorske organizacije; stvaranje klastera i mreža; osnivanje i rad operativnih grupacija Evropskog partnerstva za inovacije (EPI) putem pilot-projekata i razvojem novih proizvoda, praksi, procesa i tehnologija, itd.	Troškovi studija, studija izvodljivosti, biznis planova ili lokalnih razvojnih strategija. U slučaju klastera, istraživanje može uključiti organizaciju osposobljavanja, umrežavanje postojećih članova, primanje novih članova, tekući troškovi saradnje i direktni troškovi povezanih posebnih projekata, kao i troškovi promotivnih aktivnosti.

Izvor: Obrada autora na osnovu Uredbe (EU) br. 1305/2013

Što se tiče Republike Srbije, podsticaji u poljoprivredi i ruralnom razvoju su propisani Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju. (direktna plaćanja, podsticaji mere ruralnog razvoja, posebni podsticaji i kreditna podrška). Ovaj Zakon definiše način korišćenja podsticaja, opšte uslove za ostvarivanje prava na podsticaje, kao i minimalne iznose podsticaja. Konkretni godišnji podsticaji su propisani godišnjom uredbom o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, dok su za pojedine vrste mera na snazi i pravilnici i druga podzakonska akta.

Na primer, Uredbom o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2018. godini („Sl. glasnik RS”, br. 18/2018) za budžetsku 2018. godinu

propisan je obim sredstava, vrste i maksimalni iznosi po vrsti podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju, u skladu sa Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju („Sl. glasnik RS“ . br. 101/2016) i Zakonom o budžetu Republike Srbije za 2018. godinu („Sl. glasnik RS” . br. 113/2017). Možemo primetiti da je najveći iznos izdvojen za direktna plaćanja (17,04 milijarde dinara) od čega se najveći iznos odnosi na za osnovne podsticaje za biljnu proizvodnju (7,87 milijardi dinara).

Tabela 3. Pregled mera ruralnog razvoja usmerenih na razvoj konkurentnosti, unapređenje životne sredine i kvaliteta života, sprovođenje strategija i kreiranja i prenosa znanja u Republici Srbiji

Podsticaji za mere ruralnog razvoja u Republici Srbiji u 2018. godini	
1. Unapređenje konkurentnosti	Investicije u fizičku imovinu poljoprivrednog gazdinstva, investicije u preradu i marketing poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i proizvoda ribarstva, upravljanje rizicima
2. Podsticaje za očuvanje i unapređenje životne sredine i prirodnih resursa	Organska proizvodnja, očuvanje biljnih i životinjskih genetičkih resursa
3. Podsticaje za diversifikaciju dohotka i unapređenje kvaliteta života u ruralnim područjima	Unapređenje ekonomskih aktivnosti na selu kroz podršku nepoljoprivrednim aktivnostima, podrška mladima u ruralnim područjima, sprovođenje aktivnosti u cilju podizanja konkurentnosti u smislu dodavanja vrednosti kroz preradu, kao i za uvođenje i sertifikacija sistema kvaliteta hrane, organskih proizvoda i proizvoda sa oznakom geografskog porekla na gazdinstvima
4. Podsticaje za pripremu i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja	Priprema lokalnih strategija ruralnog razvoja
5. Podsticaje za unapređenje sistema kreiranja i prenosa znanja	Razvoj tehničko-tehnoloških, primenjenih, razvojnih i inovativnih projekata u poljoprivredi i ruralnom razvoju, podrška pružanju saveta i informacija poljoprivrednim proizvođačima, udruženjima, zadrugama i drugim pravnim licima u poljoprivredi

Izvor: Obrada autora

Za mere ruralnog razvoja izdvojeno je znatno manje (2,4 milijarde dinara) od čega najveći iznos za podizanje konkurentnosti. U okviru mera ruralnog razvoja, podsticaja za očuvanje i unapređenje životne sredine i prirodnih resursa, za organsku proizvodnju je izdvojeno je 110 miliona dinara. Obim sredstava za kreditnu podršku u poljoprivredi iznosi 460 miliona dinara, a za posebne podsticaje iznosi 249 miliona dinara. Obim sredstava za IPARD podsticaje iznosi 1.434.260.000 dinara (od čega 358.565.000 dinara budžetskih sredstava i 1.075.695.000 dinara sredstava finansijske pomoći EU za finansiranje IPARD podsticaja).

Podsticaji za mere ruralnog razvoja u Republici Srbiji su grupisani u okviru pojedinačnih tipova podrške koji su se tokom godina menjali, kao što je prikazano u Tabeli 3. Na primer, u 2013. godini su podsticaji za mere ruralnog razvoja obuhvatali isključivo investicije u poljoprivredi za unapređenje konkurentnosti i dostizanje standarda kvaliteta; održivi ruralni razvoj; unapređenje ruralne ekonomije i pripremu i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja. Izmena klasifikacije u 2015. godini je takođe doprinela povećanju učešća podsticaja mera ruralnog razvoja.

Zaključak

Agro-ekološke mere danas ne samo što su obavezni element novih programa ruralnog razvoja, već i važan element prihvatanja multifunkcionalne uloge koju u društvu ima savremena poljoprivredna proizvodnja. Poljoprivrednici dobijaju novčanu pomoć pod uslovom da nadgledaju svoje poljoprivredno zemljište i zadovoljavaju standarde u oblasti bezbednosti hrane, zaštite životne sredine i standarde dobrobiti životinja. Ukoliko se standardi ne ispoštuju nivo podrške se smanjuje. Reformom je obuhvaćena fleksibilnost zemalja članica u budžetiranju i implementaciji instrumenata prvog stuba, potvrđujući široku raznolikost potencijala proizvodnje, klimatskih i socijalno-ekonomskih uslova, kao i zaštite životne sredine širom EU. „Zelena” ili agro-ekološka plaćanja, kao dodatna plaćanja poljoprivrednicima za poštovanje obaveznih dobrih poljoprivrednih praksi obuhvataju i pravila višestruke usklađenosti („*cross-compliance*“) (Uredba (EU) No 1307/2013).

Važan indikator uspešnog usvajanja i implementacije standarda i vrednosti EU je stepen prihvatanja šema podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju u novim i budućim zemljama članicama EU (Vapa-Tankosić, Stojsavljević, 2014). Možemo primetiti da je Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju Republike Srbije u određenom stepenu usaglašen sa modelom podrške ZPP. Klasifikacija mera u okviru dva stuba podrške predstavlja usklađenost sa ZPP (mere direktnih

plaćanja prvog stuba i mere ruralnog razvoja koja spadaju u drugi stub). Mere kao što su posebni podsticaji i kreditna podrška nisu usaglašene sa ZPP jer u Uniji ovakva klasifikacija nije na snazi. Struktura poljoprivrednog budžeta Republike Srbije oslikava neravnomernost i dominaciju prvog stuba tokom poslednjih nekoliko godina iako je iskazano opredeljenje za većim nivom kompatibilnosti sa modelom ZPP (Vlada Republike Srbije, 2017).

Poljoprivreda Republike Srbije treba da dugoročno poveća konkurentnost postupnim usklađivanjem domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Aktuelnom reformom ZPP mehanizmi uređenja tržišta će biti efikasniji, a politika ruralnog razvoja treba da podstakne unapređenje konkurentnosti i promovisanje inovacionih procesa. Programi ruralnog razvoja obuhvataju modernizaciju poljoprivrednih gazdinstava, razvijanje konkurentnosti, sektorsku integraciju, inovacije, tržišnu orijentaciju i podsticanje preduzetništva. Ove nove podsticajne mere za podršku razvoja poljoprivrede, uz postepeno prilagođavanje poljoprivredne politike Republike Srbije, nesumnjivo će imati uticajna dugoročan održivi razvoj i unapređenje konkurentskih potencijala poljoprivredno-prehrambenog sektora.

Literatura

1. European Commission (2010). *The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future*. https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/cap-post-2013/communication/com2010-672_en.pdf
2. European Commission (2018). CAP post-2013: Key graphs & figures. https://ec.europa.eu/agriculture/graphs-figures/cap_en
3. European Commission (2018). Statistical Factsheet https://ec.europa.eu/agriculture/statistics/factsheets_en
4. European Network for Rural Development (2015). RDP analysis: Support to environment & climate change. https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/rdp_analysis_m01-02.pdf
5. Jurišić, Ž. (2014). Hrvatska poljoprivreda u zajedničkoj poljoprivrednoj politici Europske unije: sadašnjost i sutrašnjica. *Civitas Crisiensis*, Vol. 1, str. 207–221.

6. Stojsavljević, M., Ivaniš, M. i Vapa-Tankosić J. (2017). Organska poljoprivredna proizvodnja u Evropskoj uniji i tranzicionim ekonomijama u funkciji zaštite životne sredine. *Ecologica* 24(84), str. 5-12. ISBN 0354-3285. UDK 502.33/.34:631.852/.878
7. Stojsavljević, M., & Vapa-Tankosić J (2013). Agricultural Policy-Financing. Reforms and Answer to the Crisis. In S. Redžepagić. M.C.N.Simoes (Eds.) *Agriculture in Serbia and Portugal: Recent Developments and Economic Policy Implications*. Faculty of Economics of the University of Coimbra, pp. 347-363. ISBN: 978-972-9344-07-7
8. Uredba (EU) br. 1305/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine o podršci ruralnom razvoju iz Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i stavljanju izvan snage Uredbe Saveta Evropske unije (EZ) br. 1698/2005.
9. Uredba (EU) br. 1306/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine o finansiranju, upravljanju i monitoringu zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage uredbi Saveta Evropske unije (EEZ) br. 352/78. (EZ) br. 165/94. (EZ) br. 2799/98. (EZ) br. 814/2000. (EZ) br. 1290/2005 i (EZ) 485/2008.
10. Uredba (EU) br. 1307/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine o utvrđivanju pravila za direktna plaćanja poljoprivrednicima u programima podrške u okviru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage Saveta Evropske unije (EZ) br. 637/2008 i Saveta Evropske unije (EZ) br. 73/2009
11. Uredba (EU) br. 1308/2013 Evropskog parlamenta i Saveta EU od 17. decembra 2013. godine o uspostavljanju zajedničke organizacije tržišta poljoprivrednih proizvoda i stavljanju izvan snage uredbi Saveta Evropske unije (EEZ) br. 922/72. (EEZ) br. 234/79. (EZ) br. 1037/2001 i (EZ) br. 1234/2007
12. Uredba o raspodeli podsticaja u poljoprivredi i ruralnom razvoju u 2018. godini, „Službeni glasnik RS“. br. 18/2018
13. Uredba Saveta (EZ) br. 1257/1999 od 17. svibnja 1999. o podršci ruralnom razvoju iz Evropskog fonda za smernice i garancije u poljoprivredi (EFSJP). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:31999R1257>

14. Vapa-Tankosić, J., Lekić S. (2018). Analiza mera i instrumenata agro-ekološke finansijske podrške organskoj proizvodnji. *Kultura polisa*, br.36. str. 663-676.UDK 332.2
15. Vapa-Tankosić. J., & Stojavljević. M. (2014). EU Common Agricultural Policy and Pre-Accession Assistance Measures for Rural Development. *Economics of Agriculture*. Vol. 61. No. 1. pp. 195-210. UDC: 005.51:631EU. ISSN 0352-3462.
16. Vlada Republike Srbije (2017). Nacionalni program za poljoprivredu za period 2018–2020 godine. <http://www.minpolj.gov.rs/download/Uredbe/Zakljucak-i-Nacionalni-program-za-poljoprivredu-za-period-2018-2020.pdf>
17. Zakon o budžetu Republike Srbije za 2018. godinu, „Službeni glasnik RS”. br. 113/2017.
18. Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, „Službeni glasnik RS“. br. 101/2016.

INNOVATION IN THE DEVELOPMENT OF AGROECOLOGICAL MEASURES AND FINANCIAL INSTRUMENTS OF RURAL DEVELOPMENT

Abstract

Agriculture is a sector that is supported almost exclusively at the level of the European Union, unlike most other sectors that are regulated by national policies. It is clear that such an important activity must be carefully regulated, especially as it concerns the production of food for its own population, where self-sufficiency and the release of dependence on imports represent a very important strategic advantage in the economy. Food production in each country is approached with great seriousness, but we rarely find supranational and common policies, and especially financing models, such as the agriculture financing of the European Union. It is very important to have a public sector policy that is responsible for ensuring food safety and which plays a key role in the use of natural resources and the economic development of rural areas. The strategic goals shared by all countries in this area cannot be achieved without providing financial support to agriculture and rural areas. These innovative incentive measures

and financial instruments include incentives for modernizing agricultural holdings, developing competitiveness, sectorial integration, innovation, market orientation and fostering entrepreneurship in order to foster long-term sustainable development and enhance the competitiveness potential of the agri-food sector.

Key words: *Common agricultural policy, agroecological measures, financial instruments, rural development, innovation, knowledge.*